

Književna poročila.

Dr. Natko Katičić: Pravo i država. Pokušaj jedne teorije prava uz kritiku normativne škole u pravu. («Rad» Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 235., str. 146. — 200.).

Pisac je u toj raspravi — kako se vidi već iz samog natpisa — htio naći jednu ispravnu i dosljednu teoriju prava. Kao ishodište razmatranja uzeo je u glavnom rezultate normativne škole, koju podvrgava kritici.

Rasprava se dijeli na kratki uvod i tri poglavlja: I. Pravo; II. Sadržaj prava; III. Država i pravni poredak.

U uvodu daje pisac metodički putokaz, koji bi imao dovesti do cilja rasprave. Ako se hoće istraživati odnos prava i države, mora se znati, što o su pravo i država. «Napose nauka o pravu mora biti načistu o svom predmetu, pravu, ako će da pita, da li i koliko može i država biti predmetom njena istraživanja.» Država ići će samo toliko u okvir nauke o pravu, koliko je i sama država pravo. Za iznalaženje pojma prava pisac se služi indukcijom. Oznake definicije prava bit će formalne, t. j. one će apstrahirati od konkretnog sadržaja prava, koji može biti vrlo različit. Pravo se ukazuje kao množina pojava, koje se odlikuju posebnim, karakterističnim vanjskim oblikom. Problem ispravnog prava, pravednosti, pisac sasvim opravdano isključuje iz kruga svojih istraživanja.

U I. poglavlju pisac izabire kao polazno stajalište kolektivističko shvaćanje društva, a pobija u kratkim potezima individualističko shvaćanje Comtea, Spencera i Kelsena. Pravo je takodjer pojava društva. Društvo traži izvjesno ponašanje pojedinca i na nj reagira bilo difuznom, bilo organizovanom sankcijom. Ova potonja je pravna sankcija, koju imaju primijenjivati posebni društveni organi, snabdjeveni vlašću zapovijedanja. Prema tome je pravna norma zapovijed socijalnog organa, koji za izvjesno ponašanje naredjuje sankciju. Staviv u svoju definiciju prava zapovijed, t. j. jedan psihički akt, pisac dolazi u svijesnu opreku s Kelsenom. Tom zgodom izlaže on nauku normativne škole i polemički dokazuje opravdanost svoga stanovišta. Piscu uspijeva dokaz, da normativna škola ipak ne može izbjeći, a da ne prekorači krug isključivog promatranja sadržaja prava, jer mora za karakteristiku svog pojma pravne norme uzeti pozitivitet, a time je promatranje posve skrenulo u područje psihičkih procesa: ono je (po naučanju normativne škole) van nauke o pravu. Po tom normativna škola ne može u krugu pravne spoznaje odrediti sam objekt svoga istraživanja. Ona je osudjena raditi s pretpostavljenim sadržajem pravnih norma, a da ne može sama odrediti njihovu bit.

U II. poglavlju pisac istražuje, zašto se pravna znanost stalno ograničuje na dogmatsko obradivanje prava, što je baš normativna škola uzdigla do načela i dosljedno provela. Raščinjavajući misaoni proces kod dogmatskog promatranja prava pisac utvrđuje, da pravnodogmatsko promatranje stvari nije promatranje stvari kao takvih, nego logična veza

između njih i pravnog poretka. Nesporazumci, koji u tom pogledu postoje u nauci, imaju korijen u činjenici, da se spoznaja o biti pravnog promatranja razvila vrlo kasno. Prvi nesporazumak je u tom, što se pravno promatranje predmeta istovjetuje sa stvarnim promatranjem. A to nije i ne može biti. T. zv. «juristički kvaliteti» kao osobnost, djelatna sposobnost ili aktivno izborno pravo samo su kratice za sadržaj nekih normi. To su pojmovi iz sadržine prava, ali nauka dala se zaveći, te su mnogi izjednačenjem tih «pravnih kvaliteta» i empirijskih svojstava porušili granicu između promatranja prava i promatranja drugih predmeta.

Kao što možemo svaki predmet promatrati pravnodogmatski, t. j. ispitivati one sadržaje prava, koji su u vezi s tim predmetom, tako možemo promatrati i empirijskim načinom dobiveni pojam prava. «Pitanje: što je pravo? ima dakle dva smisla.» Pravna znanost nesvjesno je gojila pravnodogmatsko promatranje prava, što pisac obrazlaže historijskim razvojem. Taj razvoj prati pisac u kratkom prikazu sve do normativne škole, koja u reakciji proti empirijskoj metodi historijske škole odbija empirizam i svjesno se ograničuje na ispitivanje samog sadržaja prava. Pisac u polemici s izvodima normativne škole dokazuje, da je takvo ograničenje ne samo štetno, već i nepotrebno.

Dosadanjim izlaganjem pisac je svestrano pripremio izvode III. poglavlja o odnosu prava i države. Izraz: zamisliti ili shvatiti državu «pravno», može imati dva značenja. U prvom redu možemo shvatiti pravno samo ono, što i jest pravno. Država je onda pravo ili dio prava. S druge strane možemo državu pravno promatrati tako, da empirijski danu činjenicu države dovodimo u logični savez sa sadržajem pravnih norma. Riječima piščeve terminologije pitanje se postavlja ovako: «što sadržava pojam iz sadržine prava, država, koji se odnosi na empirijski pojam, državu?» Rješenje toga pitanja ovisi od rješenja nekih pretpostavka: 1. Da li je država empirijska pojava, i ako jeste, koji je njen odnos prema empirijskoj pojavi prava; 2. da li je država pojam iz sadržine prava, i ako jeste, što sadržava taj pojam (u kakvom je odnosu prema ukupnom sadržaju pravnoga poretka); 3. opstoji li uporedo empirijska činjenica i opet posve nezavisan pojam iz sadržine prava, što mi oboje nazivamo državom; a ako opstoji, ima li među njima kakav odnos i kakav je taj odnos? Na ta pitanja pisac utvrđuje, da je država empirijska stvarnost, socijalna pojava poput prava. Prema empirijskoj činjenici prava država kao empirijska činjenica stoji u funkcionalnoj vezi, ona je tvorac prava. S druge strane postoji takodjer država kao pojam iz sadržine prava. «U tom smislu država izražava jedinstvo sistema sadržaja pravnih normi.» Država u empirijskom smislu je proizvod sociološke sinteze, a država kao pojam iz sadržine prava je proizvod pravnodogmatske sinteze naše spoznaje. Za ovaj drugi pojam pisac predlaže naziv **pravni poredak**. Jedinstvo državnog pravnog poretka izvodi pisac iz sadržaja pravnih normi, jer u svakoj pravnoj normi ima jedno ponašanje, što ga možemo sociološki uračunati jedinstvu

empirijske činjenice države. To je čin sankcije. Država i pravni poredak su dvije različne činjenice, što pripadaju dvim različitim spoznajnim redovima, a stoje u vezi time, što jedinstvu države odgovara jedinstvo pravnoga poretka.

To bi bio kratak izvod rasprave. Već po njem se vidi, da pisac veže svoja istraživanja na rezultate normativne škole, i ako ne usvaja neke njene temeljne zasade, šta više sama rasprava očita je reakcija proti toj školi. Nasuprot je pisac i u metodi i u mnogim rješenjima kao i u načinu izražavanja neposredno nadovezao na normativnu školu, čiju je literaturu dobro proučio. Zasluga je piščeva baš u tom, što je one tvrdnje normativne škole, koje mu se nijesu činile osnovanima, nastojao pobiti vlastitim oružjem te škole. Tu se pisac pokazuje kao samostalan mislilac, koji se ne poklanja ni pred jednim od najsugestivnijih predstavnika moderne pravne znanosti. Odmah prve dvije temeljne misli piščeve protuslove Kelsenovoj nauci: kolektivističko shvatanje društva i potreba empirijske induktivne metode za iznalazjenje sadržaja pravnih normi.

Kolektivne socijalne pojave su one, koje imaju svoj uzrok u prirodi cjeline ili društva. Kolektivističko shvaćanje ima još i tu prednost, da stvara pojam društva na isti način kao druge prirodne nauke. Zato bi prigovor mitologije ili misticizma pogadjao u istoj mjeri sve prirodne nauke. Kelsenov prigovor, da nema nadindividualnih psihičkih činjenica, odbija pisac svojim tumačenjem, da pridavanje nadindividualnog značaja pojedinih pojava znači samo to, da ih ne možemo tumačiti iz samog područja individua. Kelsen prigovara, da kolektivističko shvaćanje nedopustivo zbraja, gomila individualne psihičke pojave, ali njegov prigovor je promašen, jer se tu ne radi o kvantitetu, o gomilanju, već o kvalitetu, naime o spoju.

Pravna norma nije označena samo logičnom formulom, deduktivnim izvodenjem iz više norme, već je pozitivna samo ona norma, što u svijetu zbivanja djeluje na ponašanje ljudi. To se pak ne da saznati dedukcijom, već jedino empirijskim putem. I tu se nalazi opozicija proti Kelsenu. Kelsen, čuvajući čistoću metode, ispituje samo sadržinu pretpostavljenog nekog prava, ali ipak mora izaći iz nametnutih si granica istraživanjem djelotvornosti datih norma. No dok Kelsen ovdje dolazi u protuslovlje s postulatima vlastite nauke, piscu je potreba empirijske metode posve u skladu s njegovim shvaćanjem društva, prava kao društvene pojave te opsega pravne znanosti. Zanimivo je, da je reakcija proti Kelsenu dovela prije mnogo godina prof. Pita-mica do jednakih rezultata u raspravi «Denkökonomische Voraussetzungen der Rechtswissenschaft» (Ztschr. f. öff. Recht, 1917). Pisac tu raspravu nije poznao, pa je nezavisno postignuta suglasnost najbolji znak za ispravnost piščevih misli.

Ima u raspravi još mnogo uzgrednih spomenutih misli, koje zaslužuju pažnju i dokazuju, da je pisac temeljito razmislio i izgradio čitav sustav. Pravo se piscu osniva na uvjerenju, na sudu o socijalnoj vrijednosti. Po razlici u kvalitetu i intenzitetu čuvstva govorimo o moralu,

konvenciji, običaju, modi. Svagdje ovdje imademo mediferencirane, difuzne sankcije kao reakciju društva na neko ponašanje. Naprotiv kod prava sankcija dolazi od izvjesnih organa, koji se pojavljuju uslijed načela diobe rada na onom stupnju društvenog razvoja, kada su se socijalne vrijednosti razvile do stanovitog stupnja odredenosti i intenziteta. To izlaganje piščevo podsjeća na Duguita (ispor. *Traité*, 2. izd., I, str. 42., 63. i dr.).

Zanimivi su takodjer piščevi izvodi o postanku pravne značnosti i o njenom sustavu. Nauka o pravu nastala je, da udovolji praktičnim potrebama života. Ljudi su trebali imati znanje o normama, da mogu prema njima udesiti svoje ponašanje. Ali nauka o pravu ne smije se ograničiti na ispitivanje sadržaja prava, već treba da obuhvati problem prava u cijelosti i svestrano. Opći dio takve nauke o pravu morao bi biti podijeljen po raznim gledištima, te bi se tu nalazila opća sociologija, psihologija i biologija, te napokon opća dogmatika prava.

Država je piscu socijalna činjenica, neko socijalno jedinstvo. Ona postoji i kod vrlo primitivnih naroda, dašto u vrlo primitivnom obliku: i država nomada je država. Država je sinteza ljudi, državni je narod zbroj elemenata države. Suverenost države, t. j. mogućnost, da se sve socijalne pojave unutar nje izvedu i protumače pomoću nje bez regresa na više jedinstvo, postoji samo na vrlo primitivnom stupnju razvoja. «Kao što izolacija prelazi u kolaboraciju, tako se i amorfnu gomilu nezavisnih država pretvara u koncert sila, ovaj u savez naroda, a negdje daleko pomalja se već i civitas maxima, jedinstvena, suverena svjetska država».

Koncepcija države kao pravne osobe, uopće piščeva koncepcija pravne osobe, slična Saleillesa. To je jedan dokaz više, da kraj razvijenog stanja današnje nauke svjesno odvajanje od naučanja jednoga smjera često dovodi — ma i nesvjesno — do već bilo gdje iznesenoga sličnoga naučanja drugoga smjera. Tako i podatnost i sloboda, što ih pisac stavlja kao postulat za pravnu konstrukciju, podsjećaju na izvode Gényza.

U načinu obradbe pisac je pod jakim utjecajem svoga učitelja Kelsena. Poput Kelsenovih rasprava, gdje se ulazi odmah in medias res, pisac nije u uvodu dao ekspoziciju problema, čime se u početku otežčava razumijevanje piščevih izvoda. Poput Kelsena pisac upotrebljava — u mnogo blažem obliku — način osobnog razračunavanja s protivnikom. Vrlo je dobra piščeva zamisao, da često pravi poredbe s prirodnim naukama, u čemu vanredno uspijeva.

Po svemu valja reći, da je pisac svojom raspravom dao ozbiljan i vrlo vrijedan prinos našoj pravnoj književnosti, pa treba želiti, da takvim radom nastavi.

Dr. Juraj Andrassy.

Alfred Verdross: *Le Fondement du Droit International*. — Extrait du Recueil des Cours de l'Académie de Droit International. Paris 1928, Librairie Hachette. P. 73.

Akademija za internacionalno pravo v Haagu, ustanovljena po svetovni vojni s pomočjo Carnegie-fonda za svetovni mir, prirejuje vsako poletje serijo predavanj iz vseh panog internacionalnega prava, ki izhajajo v posebni zbirki knjigarne Hachette v Parizu. Predavanja, ki jih je imel dunajski profesor Verdross l. 1927, so sedaj publicirana pod zgornjim naslovom.

Ker je pisatelj razkladal svoje ideje o tem vprašanju deloma že v knjigi «Die Einheit des rechtlichen Weltbildes auf Grundlage der Völkerrechtsverfassung» 1923 (o kateri sem poročal v članku «Enotnost pravne vesoljnosti» v Slov. Pravniku 1924, št. 1. in 2.), se ustavim samo pri nekaterih točkah sedanje publikacije.

Zanimivo je slediti peripetijam v zgodovini meddržavnega prava. V starem veku je bilo več docela različnih sistemov tega prava; šele krščanstvo je s svojim pojmovanjem enotnosti človeškega rodu uveljavilo univerzalistično koncepcijo, ki se izraža v srednjem veku v centralni oblasti cesarjevi in zlasti papeževi. Dasi se je ta enotnost radi reformacije razcepila v neodvisne države, so vendar veliki znanstveniki, Victoria in Suarez, rešili univerzalistično koncepcijo s tem, da so za nove razmere postavili temelj internacionalnega prava v splošni sporazum med državami. Ker pa mora ta sporazum dobiti od nekod svojo obvezno moč, sta šla Suarez in Grotius še dalje zasidrajoč intern. pravo v principu, da se morajo obljube izpolniti (pacta sunt servanda). To je po njihovem mnenju princip naravnega prava, obenem spada to pravilo v splošno moralo. Proti koncu XVIII. stoletja se pojavi ostra reakcija zoper naravno pravo s strogim juridičnim pozitivizmom. Temelj internacionalnega prava se išče v posamezni, izolirani državi. Tega nazora so bili že stari Rimljani in njihovi kontrahenti, ki pa so vendar dajali s prisego svojim obljubam višjo sankcijo. Toda vsaka pogodbeni stranka je prisegala pri svojih bogovih, tako da ni bilo skupne višje baze. Internacionalni kontrakt je sestojal iz dveh pogodb, od katerih je bila vsaka sklenjena med eno stranko in njenimi bogovi v korist drugi pogodbeni stranki (pactum in favorem tertii). Dočim je bila tedaj vendar neka višja volja, dasi brez skupne baze, pripoznana kot izvor obveznosti, je moderna teorija, predstavljena zlasti po Jellinekcu, mislila najti razlog obveze v avtolimitaciji (lastni omejitvi) države same. Taka utemeljitev ne more zadovoljevati, ker je pač jasno, da se more zgolj lastna omejitev kake države po njej sami (n. pr. pri kaki revolucionarni spremembi) zopet odpraviti, kar pomenja vrhovnost državnega prava. Proti temu pa stojijo važni po Verdrossu navedeni pravni akti in izjave iz internacionalne prakse. Ta stalna praksa je tudi potrjena z razsodbo stalnega sodišča za internacionalno pravosodstvo z dne 25. julija 1926: «V pogledu internacionalnega prava so državni zakoni samo dejstva, tako kakor sodne sodbe in administrativni ukrepi». Zasidranje meddržavnih obvez v pravu posamezne države je torej tudi v praksi odklonjeno. V najnovjšem času se je pojavila teorija (zlasti prof. Triepel), koji je temelj internacionalnega prava kolektivna volja, izražena v spo-

razumu (Vereinbarung) med državami. Toda — pravi Verdross — skupna volja držav ne more biti drugo nego volja organov, ki je kot skupna volja priznana po pravilu, katero stoji nad voljami posameznih držav, kajti le tako more biti skupna volja ne samo neodvisna od prava (in njegovih sprememb) v posameznih državah, temveč tudi — to je treba posebno poudariti — zanje obvezna. Kakor znano, se je v zadnjih desetletjih pojavil zoper teorijo volje oster odpor od zelo ugledne strani (Krabbe, Kelsen, Duguit), ker predpostavlja vsaka pravna volja obstoj neke pravne norme. Vendar pa ne more biti najvišja norma zopet pravna, ker bi kot taka morala zaviseti od neke pravne norme, če pa zavisi, ni najvišja itd. Zato mislita Kelsen in Anzilotti, da moramo najvišjo normo smatrati le za hipotezo analogno naravoslovni hipotezi. Verdross odklanja tako konstrukcijo kot golo fikcijo, češ da se da naravoslovna hipoteza verificirati po izkustvu, dočim se pravne norme, ki so predpisane o dolžnostih, obveznostih, ne dajo dokazovati po dejanskem ravnanju ljudi; temeljne norme torej ne morejo biti hipoteza, morajo biti aksiom, kojega resničnost je treba dokazati po drugi nego po eksperimentalni metodi. Zato se mnogi vračajo k teoriji naravnega prava (Cathrein, Mausbach, Schilling, Nelson, Le Fur, Ebers). Napram tej teoriji na eni in pozitivizmu (n. pr. Bergbohm, Kelsen) na drugi strani pripozna Verdross pozitivno pravo kot od morale različno vrednoto, smatrajoč pa to razliko samo za relativno, ne za absolutno; čut pravičnosti se menja, ne pa pravičnost, kot objektivna in absolutna vrednost, ki je človek ne ustvarja, temveč ki jo more samo konstatirati. Navzlic vsej historični relativnosti pozitivnega prava so vendar, pravi Verdross, neke etične ideje, ki so splošno priznane, n. pr. svetost internacionalnih pogodb; pravilo «pacta sunt servanda» ni samo pravna norma, temveč tudi etična, to je, da je evidentna vrednota, namreč taka, ki izhaja logično iz kakega absolutnega pravila, n. pr. iz pravila «suum cuique». Ako je pravilo «pacta sunt servanda» višje od volj držav, potem so, kakor Verdross s pravico trdi, tudi pogodbe, sklenjene po tem pravilu, nadrejene državnim voljam. Internacionalno pravo je torej nadrejeno državnemu; zakonodavec internacionalnega prava ni država, temveč skupnost spoznane sklepaajočih držav, torej najmanj dveh.

Verdross pobija s prepričevalnimi razlogi dualistično teorijo (zlasti Triepel), po kateri so internacionalno pravo na eni in prava raznih držav na drugi strani popolnoma ločeni pravni sistemi, in dokazuje nujnost unitaristične teorije, ki je vidna tudi v paktu o društvu narodov (čl. 15, al. 8.) in posvedočena po praksi pred svetovno vojno in po nji. Nadalje je ta teorija, ki postavlja internacionalno pravo nad državnim, podprta tudi po funkcioniranju internacionalnega prava. Norme tega prava so namreč večinoma naslovljene na države in ne na posamezne osebe, do katerih prihajajo šele po normah državnega prava. Nadalje zanemarja dualistična teorija, ki vidi samo splošna pravila internacionalnega prava na eni in državno pravo na drugi strani, drugi način udejstvovanja meddržavnega prava, namreč direktno legislativno, admi-

nistrativno in pravosodno delovanje internacionalnih organov, tako na ozemlju, ki spada kakor tudi na takem, ki ne spada h kaki državi. Primeri so: od društva narodov postavljena komisija za vladanje Saarskega bazena, evropska donavska komisija in neke druge rečne komisije, pravna razmerja «coimperium»a in «condominium»a (kamor spadajo tudi «mandati» društva narodov).

V zadnjem poglavju dokazuje Verdross z vso jasnostjo, da je — v skladu z naravnopravno teorijo preteklih stoletij — obstoj internacionalnega prava z absolutno suverenostjo države nezdržljiv, da je ginevanje tega pojma tudi v praksi, zlasti v judikaturi stalnega sodišča za internacionalno pravosodstvo vidno; beseda suverenost se sicer lahko obdrži, toda le v smislu kompetence, ki jo imajo države po internacionalnem pravu; ta kompetenca se menja s spremembo stvarnega obsega tega prava. Avtor končuje z ugotovitvijo, da ima internacionalna skupnost «kompetenco o kompetenci», kar pa tudi ni absolutna suverenost v smislu samovolje; pravno sicer neomejena, je vendar ta skupnost podvržena pravilom humanitete in pravičnosti.

Ostane samo še odprto vprašanje, kam spadajo ali od kod pridejo pravila humanitete in pravičnosti. Abstrahirati jih iz človeških čustev o humanosti, pravičnosti, solidarnosti itd. bi pomenilo postaviti pravo in pravno sigurnost na nesigurno podlago spreminjajočih in med seboj se borečih, neenotnih čustev. Res je sicer, da je človek tudi po svoji naravi, t. j. po svojem čustvu solidaristično razpoložen, pravičen, human — toda samo nasproti nekaterim. Nasproti drugim pa ima po svoji naravi nasprotna čustva mržnje, zavisti itd. (homo homini lupus). Vprašanje je celo, ali niso v splošnem ta čustva kvantitativno in kvalitativno jačja. Prvoomenjena čustva navadno smatramo za altruistična, so pa vendar egoistična, ker so in dokler so v skladu z naravnim razpoloženjem. Altruistično bi prav za prav bilo šele premagovanje naravnega čustva mržnje, ali vsaj indiferentnosti; tako protinaravno dejanje pa ne more imeti svojega racionalnega razloga v naravni, temveč samo v nadnaravni sferi. Pravo, ki hoče kot objektivno, to se pravi od menjajočih se subjektivnih čustev neodvisen red urejati očne med ljudmi, zapoveduje tudi antiegoistično ravnanje; trditev, da je tako ravnanje vendar egoistično, češ da je vse pravo neko vzajemno zavarovanje in zaradi tega vsaj posredna zaščita egoističnih interesov, ne drži n. pr. napram močnemu, ki ne potrebuje takega zavarovanja ali ki vsaj misli, da ga ne potrebuje, kar velja zlasti za internacionalne razmere, kjer tekmujejo najjačje organizacije, države. S tem ni rečeno, da je internacionalno pravo samo tedaj mogoče, ako vlada zgolj altruizem na svetu (v takem idealnem svetu bi postalo pravo sploh nepotrebno in bi zadostovala morala), rečeno je samo, da predpostavlja internacionalno pravo kot ideja, da so njegove norme prežete s solidarističnim, humanitarnim duhom, torej z nečim, kar zahteva zatiranje nekih naravnih človeških čustev in kar se da racionalno opravičevati ali pojasnjevati le z nadnaravnimi motivi. Solidarizem, humanitarnost itd. so seveda

idejni temelji internacionalnega prava, toda racionalno-kritično gledano ne morejo ti temelji sami zase obstati in potrebujejo sami še nadaljnega temelja, ki pa spada v sfero transcendentalnega sveta, religije. Ni potrebno še posebej dokazovati, da je tista religija najtrdnjši temelj internacionalnega prava, katera najintenzivneje zapoveduje premagovanje anti-egoističnih in s tem antisocialnih čustev. **Dr. Leonid Pitamic.**

Dr. Josip Butorac: Savremeno proučavanje konjunktura. Publikacija Trgovačke i obrtničke komore u Zagrebu. Zagreb 1928.

Po vzorcu Zed. držav S. A. in naprednih evropskih držav se pričenjajo tudi pri nas zanimati za moderne metode proučevanja gospodarskih konjunktur. V zadnjem letniku «Zbornika znanstvenih razprav» je bilo v razširjeni obliki priobčeno moje predavanje o «Novih metodah proučevanja konjunktur in gospodarski prognozi», ki sem ga imel spomladi l. 1928 v društvu «Pravnik». V publikaciji Osrednjega urada za zavarovanje delavcev «Radniška zaštita» (št. 9. — 10. iz l. 1928) je izšla razprava dr. Josipa Butorca o «Sezonskom karakteru kretanja našega osiguranog radništva», v kateri so izračunjene sezonske variacije in tkzv. sekularne izpremembe števila zavarovanih delavcev. O tej razpravi sem priobčil v isti reviji (št. 11. — 12. iz l. 1928) kratek članek «Povodom razprave dr. Josipa Butorca»; pozdravil sem omenjeno razpravo kot prvi poskus uporabiti matematično-statistične metode za obdelavo podatkov jugoslovanske gospodarske statistike. Sedaj imamo novo publikacijo dr. J. Butorca «Savremeno proučavanje konjunktura».

Ta spis obsega 45 velikih strani in sestoji iz štirih delov ter zaključka. V I. delu (O konjunkturi) razlaga avtor, kaj je konjunktura in v čem se razlikuje od strukture gospodarstva: konjunktura je «jedna vrlo promjenljiva površina — kora» gospodarstva, struktura pa njegova «manje više postojana jezgra»; dalje podaja avtor opis konjunkturnega cikla in posameznih njegovih faz. V II. delu (Konjunkturne karakteristike tržišta) razmotriva avtor blagovni, denarni, kapitalski in delovni trg, ozirajoč se pri analizi vsakega teh trgov na posebnosti jugoslovanskega narodnega gospodarstva. V III. delu (Ciljevi istraživanja konjunktura) razlaga avtor na kratko smotre znanstvenega proučevanja konjunktur. V največjem po obsegu IV. delu (Metode rada) razlaga avtor matematično-statistične metode proučevanja konjunkturnih krivulj-barometrov. Tu nahajamo karakterizacijo raznih povprečnih količin in posebnih načinov «čiščenja» gospodarskih krivulj od sezonskih variacij ter sekularnih izprememb. Avtor govori tudi o prognozi konjunktur in omenja mogoče korelacije. Slednjič v kratkem zaključku govori avtor o ustvarjenju jugoslovanskega nacionalnega konjunkturnega barometra. Takšna je bogata, zanimiva in zelo aktualna vsebina tega novega spisa.

Težišče spisa leži v IV. delu, kjer razlaga avtor na podlagi razprave dr. H. Henniga «Die Ausschaltung von saisonmässigen und säkularen Schwankungen aus Wirtschaftskurven» (Vierteljahrshefte zur Konjunkturforschung, Ergänzungsheft 1. Berlin. 1926), kako se po harvardski metodi

izračunavajo sezonski koeficienti in eliminirajo sezonske variacije, kako se dalje izračunava linearni ozir. parabolični «trend» in se z njegovo pomočjo eliminirajo tudi sekularne izpremembe, tako da se dobivajo skoraj čiste konjunkturne ali ciklične krivulje, ki omogočajo diagnoziranje ozir. prognoziranje faz konjunkturnega cikla.

Avtor pojasnjuje izvedbo matematičnih operacij z raznimi konkretnimi primeri iz jugoslovanskega gospodarskega življenja ter ilustrira dobljene rezultate z lepo izvršenimi grafičnimi predočitvami.

Spis se ne pogloblja v teorijo omenjenih matematično-statističnih metod in se ne dotika različnih spornih vprašanj, ki so bila v zadnjem času stavljena v kritični literaturi. Avtor podaja gotove formule in čisto popularno na konkretnih primerih kaže, kako se te formule uporabljajo. Taka popularizacija je zelo važna, ker uvaja na olajšan način v nove metode, za katere je že čas, da se pričnejo uporabljati tudi v Jugoslaviji. S tega vidika je treba posebno pozdraviti to publikacijo.

Nedostatek spisa je v tem, da skoraj popolnoma ignorira korelacijsko metodo. Iz spisa se nič ne izve o tem, kako se izračunavajo korelacijski koeficienti in kako se uporabljajo za proučevanje konjunktur. To je tembolj obžalovanja vredno, ker brez uporabe korelacije ne more izhajati nobeno sistematično proučevanje konjunktur. Omenjeno vrzel v knjigi dr. J. Butorca razjasnjujem le s tem, da se je avtor posluževal predvsem gori navedene razprave dr. H. Henniga, katera ne vsebuje nauka o korelaciji. Toda literatura o korelaciji je sedaj tako obširna (gl. literaturo, navedeno v moji razpravi v «Zborniku znanstvenih razprav»), da bi na podlagi te literature, n. pr. Czuberjeve knjige ali lepo in zelo elementarno spisanih knjig P. Ginesteta in E. Lacomba avtor lahko izpopolnil ta del svojega spisa.

Težko se je tudi pridružiti temu, kar govori avtor o korelaciji. Tako piše n. pr. na str. 28: nije teorija o korelaciji još dovoljno izradjena i zato se stupanj korelacije redovito izrazuje s «jak», «srednji», «slab» i «nikakav». Dejansko pa je teorija o korelaciji v zadnjih časih močno napredovala, posebno kolikor gre za kriterije zanesljivosti izračunjenih korelacijskih koeficientov in na njih zgrajenih enačb regresije. Na isti strani identificira avtor korelacijo s kavzalno zvezo. «Ako je koeficient korelacije 1, tad je kavzalna veza jedne i druge pojave maksimalna...» To ne odgovarja bistvu korelacije. Korelacija daje le pobudo za poiskanje kavzalne zveze, sama po sebi pa še nič ne govori o tej zvezi, ker še ne smemo sklepati, da je «post hoc» že obenem «propter hoc», ako sledi en pojav pravilno drugemu. Korelacija je le simptomatika, kar pa ne uničuje njenega praktičnega pomena za prognoziranje gospodarskih pojavov.

Navedeni nedostatki ne zmanjšujejo vrednosti spisa dr. J. Butorca. Vsak, ki bi se hotel seznaniti vsaj z enim delom novih metod, bo bral ta spis z veliko koristjo.

Interesantne so tudi avtorjeve pripombe glede proučevanja jugoslovanske konjunktura. Avtor pravilno pripominja, da za to proučevanje

ni možno uporabljati brez izprememb konjunktorne barometre, sestavljene v drugih državah. Za Jugoslavijo morajo biti na podlagi sistematičnega proučavanja njenega gospodarstva sestavljeni lastni barometri. Pravilno pripominja tudi avtor, da je možno za sestavljanje konjunktornih barometrov uporabljati le podatke od začetka l. 1926 naprej, ker le od tega časa «je naime naš privredni život usljed stabilizacije nacionalne valute došao u prilično normalnu kolotečinu (tr. 44). Pravilna je slednjič pripomba, da za sistematično proučavanje konjunktura treba izpopolniti in izboljšati gospodarsko statistiko Jugoslavije.

Bolj dvomljiva pa je zahteva, da bi se vodilo tako proučavanje «zasebno za zapadne, a zasebno opet za istočne krajeve», ker «postoji u nas zasebno Jadransko i zasebno Egejsko, resp. Balkansko područje», za kateri «kao privredni bi centri mogli pak doći u obzir samo Zagreb i Beograd». Seveda, je možno proučavati tudi lokalne konjunktura. Vendar pa je vkljub vsem razlikam v gospodarskem ustroju posameznih delov države možno že sedaj govoriti o skupnem jugoslovanskem trgu, ki preživi pod vplivom obćih notranjih in zunanjih činiteljev precej enaka konjunktorna valovanja. To je tembolj upravičeno, ker pri proučevanju konjunktura ne gre za malenkostne detajle, ampak za bolj splošne in pomembne izpremembe.

Dr. Aleksander Bilimović.

Boja L. Pavlovitch: *La législation sur la liberté de la presse en Yougoslavie. Etude juridique et politique* Paris. Ernest Sagot & Cie. 1928. Str. 260.

Pisec oznanjenega dela Boža Pavlović je posvetil svoje delo spominu svojega očeta in treh bratov, ki so umrli v svetovni vojski. To kaže, da je iskren Jugoslovan. Aji z razvojem političnih prilik v naši državi ni zadovoljen. Pod tem vidikom je spisal svojo knjigo o našem tiskovnem pravu, ki je posvečena predvsem vprašanju, ali je načelo svobode tiska, sprejeto skoro po vsem svetu, pri nas uresničeno ali ne. Iz tega vzroka je svojo študijo naslovil kot pravno in politično in jo razdelil popolnoma pravilno — na troje delov. Prvi del se bavi raz čisto politično stališče z zakonodajo glede tiska v Srbiji in prinaša lepo urejeno gradivo za to vprašanje od početka državnosti srbskega naroda (pravilnik glede cenzure iz l. 1841., tisk po ustavi iz l. 1869., 1888. po zakonu iz l. 1891. po ustavi iz l. 1901, 1903) pa do zadnjega tiskovnega zakona iz l. 1904.

Drugi del prinaša različne zakone glede tiska v jugoslovanskih pokrajinah pred ujedinjenjem. V uvodu poudarja, da v Jugoslaviji eksistira pač politični centralizem, ne pa juridični ali pravni, da pa narodna skupščina glede unifikacije zakonodavstva »procède avec une lenteur impardonnable« (str. 85). V nizu razprav o tiskovnih zakonih posameznih pokrajin pričinja s Črno goro in prinaša značilno kritiko kneza Nikolaja (str. 93), nadaljuje s Hrvatsko in Slavonijo, obravnava vajo tiskovni zakon iz l. 1875., k. pr. r. iz istega leta ter zaključuje, da so sodišča te zakone skoraj vedno liberalno tolmačila (str. 104). Na

daljna kritika bosensko-hercegovinskega tisk. zakona iz l. 1907 je neugodna, zanimiv pa je politični zaključek tega poglavja: Avstro-ogrška država je živela za ceno koncesij in svojega notranjega in zunanjega mira, toda že prvič, ko se ni hotela vdati, po atentatu v Sarajevu in po slovitim ultimatu Srbiji, bila je obsojena, da izgine (str. 113). Vojvodina z ogrskim tiskovnim zakonom iz l. 1914, Slovenija in Dalmacija z avstrijskim tiskovnim zakonom iz l. 1862 sta obdelani nekoliko medleje. Tudi se v zadnjem zamenjuje višji državni pravdnik z državnim pravdnikom (gl. str. 125, 126 et passim: »procureur général« gotovo ni imel posla z zaplembami, ker je bil na sedežu zbornega sodišča II. instance). Z ozirom na namen prikaza v pogledu na načelo svobode tiska bi bilo zelo umestno, da bi se v knjigi še povedalo, da je po avstrijskih ustavnih določilih spadala judikatura glede tiskovnih deliktov pod proročo. Žal, da se Pavlovič sploh nikjer ni dotaknil tega za svobodo tiska kardinalnega vprašanja, ki bi ga že pri hrvatsko-slavonskem pravu lahko omenil, seveda v drugačnem smislu.

V tretjem delu razlaga Pavlovič sedaj veljajoče tiskovno pravo, najprej po ustavi, za tem po zakonu z dne 6. avgusta 1925. Boji za svobodo tiska v ustavotvorni skupščini so prikazani — z veliko obzirnostjo napram strankam, ki so bile v opoziciji. Kot velika napaka se označuje dejstvo, da je že prvi čin ujedinjenja pomenjal rešitev vprašanja državne oblike a priori v korist monarhije (str. 130). Glede postanka tiskovnega zakona pa je Pavlovič mnenja (str. 137), da ni bil najbolj potreben, vsaj ni, da bi mogel bolje varovati državo nego zakon o zaščiti države... Pravi razlogi za donošenje tiskovnega zakona je bil tistodobni tisk sam, ko se je po njegovi pisavi smelo misliti, »que le pays était gouverné par une bande de voleurs« (str. 138). Represija da je bila smernica..., cilj, ki naj bo zadet pa — opozicijske stranke. Na tem, da se ni nič izpremenilo, ko so se vloge menjale in je prišla Radičeva stranka do vlade (str. 140). Po tem uvodu v veljajoče pravo, ki smo ga mogli podati seveda le z nekolikimi stavki, dasi obsega v knjigi 12 strani, pride najobširnejši del knjige: razlaga sedaj veljajočega tiskovnega zakona.

V resnici je to komentar, ki gre člen za členom, citirajoč ga v dobesednem francoskem prevodu, in komentira vsakega zdaj več, zdaj manj obširno. V tem pogledu bi mi vzporedili Pavlovičevu monografijo z znanima komentarjema Hönigsberga in Muhe. Obžalovati pa moramo, da raz stališče prava kot takšnega Pavlovič Frankovega teoretično globoko zasnovanega dela o tiskovnem zakonu ni poznal, ko je pisal svojo študijo... (Na koncu citira v literaturi še nekatere spise iz l. 1926.) Glede Pavlovičevega komentarja pa velja predvsem, da se opira v glavnem na citirane že znane mu komentarje in druge spise, da se mu pa pozna, da ni imel neposrednega vpogleda v prakso, ki se je razvila v teku 3 let po nastanku novega zakona o tisku. Ni to nikakšen očitak avtorju, pač pa opozorilo za praktičarje, ki bi hoteli iskati razlage temnih mest v Pavlovičevem komentarju.

Treba pa poudarjati glede načina njegovih raziskavanj, da uporablja vedno najstrožje merilo za svobodo tiska v smislu prave in iskreno dosledne demokracije. Mi se v okviru tega prikaza ne moremo baviti s posameznimi, mnogokrat zelo, nekaterikrat pa manj posrečenimi polemikami z zakonodavcem, ugotavljamo pa, da so mnogokrat preveč prosojno republikanske. Avtor se ozira mestoma tudi na tiste divergence, ki so morale nastati, ker so ostali splošni deli občnih kazenskih zakonov v raznih pokrajinah v veljavi in ker se ravna v glavnem tiskovno postopanje po predpisih raznih kazenskopravnih postopkov. Ali v tem pogledu nedostaje poglobitve: tiskovnemu zakonu se da v tem pogledu po pravici še mnogo več očitati, nego navaja Pavlovič! Osobito glede brzine postopanja se ni dosegel v primeri s prejšnjimi časi skoraj noben preokret na bolje...

Naj navedemo iz njegove »Conclusion« samo še sledeče: Napake so mu, da so navedene preventivne mere v zaplenitvi in ustavitvi; cenzura eksistira v obliki policijskega nadzorstva, ki sme izvrševati samostojno konfiskacije; kavgija je podana v tem, da jamči inventar redakcije za plačilo stroškov, taks, glob in odškodninskih zahtev. Po zakonu se utegne še zaslediti nekaj prostosti tiska »dans la vie, elle a presque disparu«! (str. 255). Avtor kliče po — skorajšnji reviziji tiskovnega prava. Mi se mu pridružujemo, pa se ne dotikamo političnih vidikov, ampak samo pravnih. Če bi bila tehnika zakona dobra, bi sodniki duh zakona, osobito pospešitev tiskovnih pravnih, ki je resnično potrebna, vse drugače zadeli. Pavlovič pravi o določbah glede inozemskega tiska, da jugoslovanski zakonodajalec šteti na jako čuden način domače interese, češ da se zde interesi države najbolj zaščiteni po ignoranci o vsem, kar se piše zoper državo. Kritika bodi dovoljena; če je pravilna, se utegne pristopiti k reformam in izmenjavam, v nasprotnem primeru ni nobena nevarnost, če se spozna (str. 160). Mi mislimo, da gre ta nauk vsaj pri dnevnem tisku predaleč. Dotelej, da se kritika spozna za neopravičeno, utegne nevarnost postati že prevelika, osobito če pride iz tujine. Pametna kritika tiska o državi se bo morala šele vzgojiti. Pavlovičeva knjiga pride iz inozemstva. Po svoji težnji za svobodo tiska nam je simpatična, osobito v načelni borbi. Posamezne kritične opazke na političnem polju nas odbijajo, ker utegnejo baš v inozemstvu vzbujati domneve, ki niso v skladu z resnico. Avtor bi bil služil boljše načelu svobode tiska in svoji domovini, če bi tistih političnih namigavanj v knjigi ne bilo.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Otmar Pirkmajer: Zakon o držanju i nošenju oružja sa odnosnim pravilnicama i zakon o zaštiti javne bezbednosti. (1. sv. zbirke zakona za upravnu službu). Beograd. Izdavačka knjižarnica Gece Kona, 1928. Str. 203. Cena 35 Din.*

* Prav ta knjiga je izšla tudi na slovenskem jeziku kot 1. zvezek »Zbirke zakonov za upravno službo« pod naslovom »Zakon o posesti in nošenju orožja itd.« Izdanje Tiskovne zadruge v Ljubljani 1928. (Op. ured.)

Iz »predgovora« izvemo, da namerava pisec izdajati za praktično upravno službo zbirko upravnih zakonov, da se dvigne pravni nivó državne uprave, iz »uvoda« pa, da je načrt za najnovejši zakon o držanju in nošenju orožja izdelal pisec sam kot bivši veliki župan mariborske oblasti. Obe ugotovitvi pozdravljamo. Smatramo pisca potemtakem za poklicanega činitelja, ki nam more zakon dobro raztolmačiti. Tudi pri tem zakonu namreč nismo dobili točno izdelanih motivov. »Motivni izveštaj Ministra Unutrašnjih Del«, na 3 straneh uvoda, seveda ne more nadomestiti motivov k zakonu, zlasti ko za vzroke izprememb pojedinih določb v toku parlametarne debate o zakonu sploh ne izvemo. Pisec, ki sam ni mogel govoriti o teh obče znanih nedostatkih naše zakonodajne tehnike, nam je pa dal v nadomestilo — komentar k pojedinim, doslovno navedenim zakonitim določbam ter mu pridodal vse tiste pravilnike, ki naj tvorijo za prakso z zakonom vred bazo za poslovanje upravnih in sodnih instanc. On sicer ni hotel prevzeti nobene posebne garancije za pravilnost podanega mnenja (str. 9), ampak stavil si je, kakor pravi, samo ta cilj, da že početkom uporabe zakona ustali prakso in pospeši jednoobraznost poslovanja. Ta naloga se mu je po našem mnenju sijajno posrečila. Že dolgo nismo dobili zakona, ki bi bil tako jasno in smotreno komentiran, kot v naznanjeni zbirki. Če se dotaknemo v naslednjem dveh treh trditvah komentarja, kjer imamo svoje pomisleke o njihovi pravilnosti, nikakor nočemo te zgoraj označene sodbe o delu utesnjevati, ampak samo opozoriti na to, da se dajo — brez avtentičnega motivnega poročila k zakonu — stvari tudi drugače tolmačiti, kot izvaja pisec, ali pa da so nam še vedno nejasne ostale.

V čl. 18., t. 6. nanaša Pirkmajer stavek »a takvim proglašene odlukom opštinskog odbora svoje opštine« samo na »notorne pijance« (str. 49). Nam se zdi, da velja ta pogoj še veliko bolj za obče znane prepirljivce in ubijalce. Kdo pa naj sicer ustanovi njih poznatost? Glede oseb, ki se nahajajo v preiskavi radi zločinov iz koristoljubja, je razlaga, da se predpostavljajo delikti, ki so po občem kazenskem zakonu kaznivi, preozka. Saj navaja avtor sam n. pr. zločin »zelenaštva«, ki je v Sloveniji in Dalmaciji le po specialnem zakonu kazniv! Sicer bi bil tudi izraz »istraga« spričo različnih kazenskopravnih postopkov nujno potreben pojasnila. V Sloveniji in Dalmaciji treba smatrati za stadij istrage, t. j. uvodne preiskave, tudi dobo po neposredno na podlagi poizvedb vloženi obtožbi. Na drugi strani pa pogrešamo pri obsojencih omembe, da velja rehabilitacija tudi tu; kajti zakonodavec v tem pogledu ni niti hotel, niti se zavedal, da bi ustanovil s to lex posterior specialis derogacijo prejšnjega obče veljavnega zakona. Popolnoma pravilno omenja Pirkmajer (na str. 54), kako neroden je izraz »i tome slično« v prvi odredbi čl. 21. Nismo pa nazora, da je s pozivom na čl. 32 pravilnika nerodna nejasnost spravljena s sveta: Saj niti koristoljubni, niti maščevalni zločini niso vselej storjeni z orožjem! Res pa je, da druga odredba v čl. 21 predpostavlja uporabo orožja. Pristojna oblast pojde lahko preko pravilnika, ne da bi zakon kršila.

V členu 42 stoji na koncu, »daprestupe.... sude nadležni prvostepeni, odnosno sreski sodovi«. Ta pristavek »odnosno sreski sodovi« je Pirkmajer prosto negligniral. Mislimo, da se more nanašati le na bodoči edinstveni kazenskopravdni postopek, da pa ta zakonodavčeva anticipacija ni bila potrebna.

Glede zakona z dne 2. avgusta 1921 (na str. 66 je citat 20. avgusta tiskovni pogrešek), ki je per extensum na str. 171—180 natiskan, pa ni komentiran, ampak so v njem le čl. 7 do 9 kot važni podčrtani, bo praksa pogrešala rešitve vprašanja, v koliko je čl. 9 baš cit. zakona razveljavljen.

Želimo novi knjigi, ki jo tudi diči za prakso prepotrebno, skrbno izdano obširno stvarno kazalo, skorajšnje razprodajo in novo izdajo, katera naj bi naše pomisleke upoštevala in razpršila. **Dr. Metod Dolenc.**

Dr. Ivo Krbek: Stranka u upravnom postupku. Zagreb 1928. Tiskala in založila Jugoslovenska založba d. d. Zagreb, 165 str. 8°. Cena ?

Hrvati so glede upravnega prava daleč pred nami. Že pred zedinjenjem se ponašajo s tehtnimi znanstvenimi deli in zbirkami, kakršne so Žigrovičovo Upravno pravo, Smrekarjev Priručnik za političku upravnu službu (5 knjig), Vrbaničev Rad hrvatskog zakonodavstva na polju uprave ali pa Hoholačeva zbirka meritornih rešidaba kr. hrvatsko-slavon.-dalm.-zemaljske vlade, odela za unutarnje poslove, itd. To je razumljivo, ker so imeli Hrvati, čeprav pod madžarsko patronanco, v notranjem upravnem poslovanju vendarle precejšno samostojnost in so mogli razvijati svoje samobitno upravno pravo vse drugače nego mi, ki smo bili v tem pogledu omejeni zgolj na poslovanje deželnega zbora kranjskega in slovenskih občin, dočim so se upravni državni posli izvrševali po tujih nam oblastvih in iz večine v tujem duhu in jeziku. A tudi po zedinjenju Hrvati čvrsteje delujejo v tej pravni panogi, kakor nam dokazuje med drugim lepa monografija o stranki v upravnem postopku, ki jo je spisal plodoviti pravni pisatelj dr. Krbek.

Naslonivši svoja raziskavanja na induktivno metodo (v uvodu citira Jèzev izrek: »la seule bonne méthode: c' est la méthode d' observer des faits«) in to zopet na zakonodajo v območju bivše hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, je predelal na 165 straneh velike osmerke najvažnejši problem upravnega postopka: vprašanje stranke v tem postopku.

V prvem poglavju opredeljuje pojem stranke in navaja njih vrste ter raziskuje pogoje za strankino delovanje, nje procesualno sposobnost in legitimacijo in v zvezi s tem nje zastopanje. V drugem poglavju pretresa poglobljena načela postopka s posebnim ozirom na stališče stranke, tako n. pr. načelo zaslišanja stranke, oficijalne in privatne maksime, ustnosti in neposrednosti, javnosti, koncentracije, vprašanje stališča upravne oblastvene organizacije do strankinega položaja, problem pravne moči in svobodne izvolje (svobodnega preudarka). V tretjem delu se bavi s stališčem stranke v posameznih stopnjah upravnega postopka, ki jih opredeljuje v začetek, ugotovitveni postopek, v rešitev postopka, pravna sredstva, izvršilni postopek in v poglavje o stroških.

Čeprav črpa pisatelj snov za svoja izvajanja predvsem iz pozitivnih upravnih zakonov, veljavnih v bivši kraljevini Hrvatski, upošteva v precejšnji meri tudi izsledke francoske, avstrijske in nemške upravno-pravne vede, kadar razpravlja o načelih in spornih vprašanjih. Knjiga je tako prav odličen pripomoček za spoznavanje hrvatskega upravnega postopka, a rabi radi precejšnje sličnosti tega postopka z našim prav dobro tudi slovenskim pravnikom, ki jim odpira obenem tudi pogled v sodobne probleme upravnega postopka prav do danes, saj upošteva že tudi nove avstrijske zakone o upravnem postopku izza l. 1925 in omenja celo v Sloveniji veljavni (Steskov) postopnik za občna upravna oblastva z dne 28. februarja 1923, o katerem pravi, da je »vrlo solidno izradjen.«

Knjigo toplo priporočamo.

Dr. R. Andrejka.

Dr. Srečko Zuglia: Gradjanski parnički postupak u Hrvatskoj i Slavoniji. Predavanja. Zagreb 1928. Tisak i naklada Jugoslovenske štampe. Str. 258. Cena 60 Din.

Kakor kaže že naslov knjige, je namenjeno to delo v prvi vrsti učeči se mladini, dasi bo tudi drugim, ki se hočejo brzo in na kratko informirati o tem ali onem vprašanju hrvatsko-slavonskega civilnega postopka, služila dobro in zanesljivo. Obravnava celo, v številnih zakonih normirano snov. Lepo in pregledno so obdelana zlasti poglavja o pristojnosti in procesu, dočim je izvršbi odmenjeno malo manj prostora. Obširna je razprava o notranji organizaciji sodišč, pri čemer je omeniti zlasti izvajanja o pravici sodnikov, preiskovati zakone glede na njih ustavnost, in naziranje (dasi malce neodločno), da je hrvatski sindikatni zakon prišel ob veljavo z znanim čl. 18. bivše ustave. Pisec razpravlja povsod tudi o vprašanjih mednarodnega procesnega prava. Ne izraža se pa, kam prišteva druge pokrajine naše države izven Hrvatske in Slavonije. Ali jih smatra za inozemstvo? To najbrže ne, sicer bi bilo to gotovo jasno povedano. Ne pove pa tudi, ali je na medpokrajinska razmerja uporabljati prikazano pravo. Kakor upamo, da se bo praksa v očigled določbam § 105 sl. novega organizacijskega zakona pričela razvijati v bolj povoljnem pravcu, vendar naj bi dala že učna knjiga dijaku, ki si osvaja iz nje osnovne elemente in si ustvarja s tem svojemu znanju temelj, ki mu bo ostal za vso bodočnost, pobudo, da bo gledal na ta vprašanja pod vidikom enotnosti naše države in zavračal škodljivo ekskluzivnost napram tujepokrajinskim procesnim dejanjem.

Čeprav opozarja pisec na kraju knjige, da sta bila izglasovana v Narodni skupščini zakona o sodnikih in organizaciji sodišč, ko je bila knjiga v tisku, da pa novi civilnopravdni red navzlic temu najbrže še ne bo stopil tako hitro v veljavo, vendar uvaja knjiga vsaj v nekaterih ozirih v novo dobo. Temeljna vprašanja civilnega procesa razpravlja pisec jako obširno, ne samo v ozkih mejah starega hrvatsko-slavonskega procesa, marveč povsod in vedno tudi v znamenju modernega stanja civilno-procesne vede in kazoč na druge, naprednejše zakone v sosednih deželah. Ob prelomu dveh dob z različnim zakonodavstvom nudi knjiga tako že vpo-

gled na osnovne gibalne sile novega procesa in kaže v tem oziru tudi na zadevno literaturo.

Zbog teh vrlin smo dolžni za knjigo avtorju zahvalo vsi, zlasti pa dijaki, ki so dobili lep učbenik o predmetu, ki ga normirata ne dosti manj kakor dve desetini posebnih zakonov. **Dr. R. Sajovic.**

Dr. Janko Šuman: Bernska konvencija za zaščito književniških i umetniških dela i njene revizije. Izdanje piščevo, Beograd 1928. Str. 167. Cena 55 Din.

V zadnjem letu je bilo pri nas mnogo govora, da dobimo enoten avtorski zakon za vso kraljevino, kar je važno zlasti vsled tega, ker je avtorsko pravo zaščiteno pri nas samo v manjšem delu kraljevine. Opozarjati je pri tem, da je bil ta predmet postavljen na dnevni red pravnškega kongresa v Skoplju, ki je bil pozneje iz znanih razlogov odpovedan, da je zborovala v zadnjih septemberskih dneh l. 1928 v Beogradu Mednarodna asociacija književnikov in umetnikov. Imamo tudi že načrt enotnega zakona o zaščiti avtorskega prava in gotovo ni več daleč dan, ko bo ta načrt uzakonjen. Trgovinska pogodba z Nemčijo, ki jo je sklenila naša država lansko leto, proglašča na kratko, da veljajo v odnosih med našo državo in Nemško republiko glede avtorskega prava določbe revidirane Bernske konvencije. Prav takšna določba se nahaja — po časopisnih vesteh — v naši trgovinski pogodbi s Francijo. Ne glede na važnost predmeta samega, kažeta že ti okoliščini, da je izdanje predmetne knjige naravnost zaslužno delo. Prinaša nam tekst v Berlinu revidirane konvencije, dodatni protokol iz l. 1914 in — kar je posebno važno — zaključke rimskega zasedanja v l. 1915, na kar sledi popolni tekst konvencije v današnji obliki. Vse to v originalnem jeziku, francoščini, in prevodu. Rimska posvetovanja so obdelana posebno skrbno, saj je bil avtor naš zastopnik na tej konferenci, in nudi zato ta del knjige dragocene prispevke k interpretaciji konvencije. Avtor prikazuje povsod tudi na ustrezna mesta našega zakonskega načrta, ki ga prinaša zato na primernih mestih v odlomkih. Celotnega zakonskega osnutka žal ni mogel ponatisniti, ker je bila zadnja redakcija izvršena šele po izdanju knjige.

Knjigo, ki je edinstvena v našem slovstvu, najtopleje priporočamo. Razpršila bo marsikatera napačna mnenja in dvome o potrebnosti zaščite avtorskih pravic — tudi pri nas. **Dr. R. Sajovic.**

Alfred Amschl †: Pönologische Betrachtungen. Hölder & Pichler & Tempisky A. G., Wien 1927. Str. 80.

Delo je izšlo postumno. Poleti 1926 je cestna železnica v Gradcu povozila pisatelja do smrti. To naznanjajo izdajatelji zbirke »Abhandlungen aus dem Juristisch-medizinischen Grenzgebiete« s pristavkom, »da korektur pisatelj ni mogel sam opraviti«. Ali zdi se nam, da razprava sploh ni še bila dokončno za objavo redigirana. Vsaj v zadnji tretjini naletimo na logične skoke, ki se nikakor ne dajo opravičiti samo s tem, da ni bilo zadnje pile. Sklicujemo se samo na str. 55, kjer pride govor na izvrševanje kaznilnične uprave po redovih, s katerimi sklene justična

uprava tako pogodbo, povsem ex abrupto; dalje na str. 74, kjer se z 12 vrsticami odpravi vprašanje, ali naj se očuvalna sredstva za Nemčijo in Avstrijo skupno kodificirajo, toda na takšen način, da se bistva vprašanja niti ne dotakne in govori o čisto splošnih vidikih.

Alfred Amschl se izdaja v svojih penologičnih opazovanjih kot indeterminist, nasprotnik pozitivistične šole, on odklanja nedoločeno kazen na prostosti, zahteva, da se izvede organizacija kaznilnic, njih uprava z vsemi podrejenimi vprašanji — naredbenim potom. Tudi kaznovorno sredstvo avstrijskega načrta »zapretje« (»Einchliessung«) mu ne ugaja. Ti nazori so v glavnem ogledalo njegovih opazovanj. Kot laudator temporis acti se trudi dosledno, da ostane na stališču, ki ga je zastopal do konca svojega službovanja kot višji državni pravdnik. Novejša stremjenja mu ne prijajo. Da je do leta 1918 tudi za Slovence oblačil in vedril na polju kazenskopravne justice, to pove v svojem spisu nekolikokrat in navaja marsikatero o kaznilnicah v Mariboru, Gradiški in Kopru. O Slovencih ne govori antipatično, pač pa — vsaj na enem mestu — o Italijanih. Te reminiscence in pa pisateljev blesteči slog so momenti, ki zaradi njih tudi našim pravnikom ne bo žal, če si označeno delo prečitajo.

Dr. Metod Dolenc.

Petar Pekić: Rasprava o smrtnoj kazni. Subotica. Štamparija Fischer i Kranz. 1928. Str. 29.

Delce je menda prvo na pravniskem polju, ki ga je spisal Petar Pekić, ker navaja na omotu svoja druga dela, a to samo pesniške proizvode, in ni namenjeno samo pravnikom, ampak širši publiki. Naslanja se na anketo Branića (Beograd) o smrtni kazni, omenja od tam navedenih mnenj samo ono prof. Čubinskega. V uvodu pravi pisec, da je lahko miselno reči, da se ne more ničesar novega o smrtni kazni povedati. Dokaza za to trditve v delu nismo našli. Avtor priznava, da more biti ostrašenje s smrtno kaznijo upravičeno v času pobune, ropanja i. sl. (str. 21), na koncu koncev (str. 23) pa se izjavi — po našem mnenju opravičeno — zoper uvedbo smrtno kazni v edinstveni kazenski zakonik naše kraljevine. Ko avtor navaja države, ki so smrtno kazen ukinile, pa spet uvedle, bi moral poleg sovjetske Rusije imenovati tudi še fašistično Italijo.

Dr. Metod Dolenc.

Juridički kalendar Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca za 1929. Izdaje konzorcij »Themis«, Zagreb. 1928. Cena 40 Din.

Zadnje čase zelo agilni zagrebški konzorcij »Themis« je izdal za l. 1929 pravniški koledar. Potreba takšnega koledarja se tudi pri nas ne da tajiti. Poleg koledarja in beležnice prinaša pregled sodišč v državi, spisek sodniškega osebja, odvetnikov in notarjev, tolmačev, zakona o organizaciji sodišč in sodnikov, odvetniške tarife ter nekoliko pristojbinskih beležk. Vsebina je torej jako bogata in bo zato koledar gotovo vsakemu pravniku zelo dobrodošel. V tem pogledu naj opomnimo samo, da pri nas veljavne odvetniške in notarske tarife že davno ni dobili v knjigotržtvu in da bosta tudi oba zakona o organizaciji in sodnikih vsaj informativno

dobro služila, dasi sta bila v zadnjem času izpremenjena. Pogrešamo pa, da koledar ne prinaša nazivov mesecev iz vseh slovanskih jezikov, kar praktik potrebuje skoro vsak dan, dalje da okrajna sodišča niso razvrščena po sodnih dvorih. V tem pogledu, kakor tudi, kar se tiče spiska sodnikov, je Slovenija zelo slabo prošla. Upamo, da bodo te pogreške v prihodnjem letniku popravljene. Ako se bo še cena znižala (ob znatni nakladi bo to gotovo lahko doseči), potem pač ne bo izgovora, da si koledarja ne bo nabavil vsak pravnik.

Dr. R. S.

Razne vesti.

V Ljubljani, meseca februarja 1929.

XXXIX. redna glavna skupščina društva »Pravnika« se je vršila dne 30. januarja t. l. v ljubljanski pravosodni palači.¹ Mesto obolelega načelnika je otvoril in vodil zborovanje podpredsednik dv. sv. Bežek. Po pozdravu prisotnih poudaril je, da je dovršilo društvo pravkar štirideset let svojega delovanja in da bo današnja skupščina sklepala, kako naj se štiridesetletnica proslavi. Odbor je sklenil, naj se izda slavnostna številka in vrši slavnostno zborovanje ter da naj se za društvo posebno zaslužni člani izvolijo za častne. Skupščina naj se izjavi, ali sprejema vse to in kaj naj se še ukrene.

Nato je podal tajnik dr. Sajovic tole tajniško poročilo:

Slavna glavna skupščina!

Današnje zborovanje je v dvojnem pogledu pomembno. Ne zaključujemo namreč ž njim običajnega poslovnega leta, spominjamo se obenem tudi, da je preteklo pred par dnevi (dne 26. t. m.) štirideset let, odkar se je naše društvo ustanovilo in da je skoro ob istem času minilo tudi prvih deset let, odkar deluje društvo v naši narodni državi.

Nima današnje zborovanje namena, da bi podajali na njem pregled čez štiridesetletno društveno delovanje in da bi obenem proslavljali znamenito obletnico. Zgodilo se bo to na posebnem zborovanju, čemur bo glavna skupščina gotovo pritrčila. Dovoljena pa naj bo vendarle skromna ugotovitev, da je društvo svojo nalogo skozi ves čas vestno izvrševalo in tudi v zadnjih desetih letih, ko se je vsled izpremenjenih razmer znašlo v novem položaju, poživiljeno delovalo v duhu svojega pred leti začrtanega programa.

¹ XXXVII. redna glavna skupščina se je vršila dne 28. januarja 1927 in XXXVIII. dne 3. februarja 1928 ter se popravljata v tem pogledu napačni navedbi v »Slovenskem Pravniku« iz l. 1927, str. 44 in iz l. 1928, str. 89.